

Aušra Pocienė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Lietuvos jaunuolių pritraukimo į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą galimybės

Nors nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba (NPPKT) yra nekvestionuojama karinė prievolė, labai svarbu, kad ji turėtų palaikymą tarp gyventojų. Klausimas, kas motyvuoja jaunos žmones savanoriškai atlikti NPPKT, išliks aktualus tiek, kiek veiks ši tarnyba. Straipsnyje mėginama identifikuoti, kur yra jaunuolių pritraukimo į privalomąją karo tarnybą galimybės. Nagrinėjamas Lietuvos visuomenės vertybinis kontekstas, atskirai išryškinant jaunosios kartos prioritetus. Jie leidžia suprasti, kuo remdamiesi jaunuoliai priima sprendimus ir į ką atsižvelgtų, apsisprendami atlikti NPPKT. Straipsnyje gretinami šauktinių karių ir civilių jaunuolių požiūriai į NPPKT, kariuomenę ir šalies gynimą. Taip norima suvokti, kodėl pirmieji savanoriškai pasirinko NPPKT. Straipsnyje remiamasi duomenimis kiekybinių tyrimų, kuriuos 2015–2017 m. atliko Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Strateginių tyrimų centro mokslininkai, tirdami Lietuvos gyventojų, jaunuolių (15–30 m. vyrų) ir šauktinių karių nuomones. Taip pat remiamasi 2008 m. Lietuvoje atlikto Europos vertybių tyrimo duomenimis.

Įvadas

Lietuvoje nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba (toliau – NPPKT) buvo grąžinta 2015 m. po beveik aštuonerių metų pertraukos. Taip buvo reaguojama į iškilusias grėsmes Lietuvos saugumui po karinio Rusijos–Ukrainos konflikto. Šauktiniai kariai turėjo užpildyti Lietuvos kariuomenės (toliau – LK) karinius vienetus, kurie nebuvo reikiamai sukomplektuoti. Pats NPPKT grąžinimo faktas visuomenėje buvo priimtas nevienareikšmiškai: buvo tiek grąžinimą remiančių, tiek jam prieštaraujančių nuomonių. Viena vertus, tai galima aiškinti tuo, kad nuo minties grąžinti šauktinių tarnybą iki sprendimo priėmimo praėjo trumpas laiko tarpas (vos keli mėnesiai) ir visuomenė nespėjo su juo apsibrasti. Kilo daug diskusijų, pagal kokius kriterijus (amžiaus ribos, studijos aukštojoje mokykloje ir pan.) ir koku būdu (loterijos principas) bus

¹ *Dr. Aušra Pocienė* – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja. Adresas korespondencijai: Šilo g. 5a, 10322 Vilnius, tel. (8 5) 210 3571, el. p. ausra.pociene@mil.lt

atrenkami prievolinkai. Kita vertus, (ne)norą atlikti NPPKT galima sieti su fundamentalesniais – vertybių ir pilietinės pareigos suvokimo klausimais. Lietuvos kariuomenės Karo prievolės ir komplektavimo tarnybos duomenimis, nors nežymiai, bet mažėja savanoriškai pasirenkančių NPPKT jaunuolių. 2015 m. į tarnybą pristatyta 3 010 jaunuolių, iš jų: 2 133 atėjo savo noru, 877 parašė prašymus dėl pirmumo; 2016 m. – 3 000, iš jų: 2 044 atėjo savo noru, 956 parašė prašymus dėl pirmumo; 2017 m. – 3 507, iš jų: 1 912 atėjo savo noru, 1 542 parašė prašymus dėl pirmumo ir 53 jaunuoliai buvo pašaukti privalomai.

Šiame straipsnyje keliamas klausimas, kokie galėtų būti pagrindiniai veiksniai ir svertai, padėję 2015–2016 m. ir padėsiantys ateityje pritraukti jaunuolius į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą. Siekiant į jį atsakyti, viena vertus, apžvelgiamos bendros Lietuvos jaunimo vertybinės orientacijos – vidiniai motyvai ir prioritetai, kurie lemia gyvenimo pasirinkimus. Kita vertus, remiantis Lietuvos karo akademijos (toliau – LKA) Strateginių tyrimo centro¹ atliktų apklausų duomenimis, analizuojama, kokios priežastys lėmė pirmųjų šauktinių atėjimą į Lietuvos kariuomenę: koks buvo jų požiūris į tarnybą, Lietuvos kariuomenę ir šalies gynimą apskritai.

Straipsnio tema tęsia Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos (LKA) Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyriaus analizuojamą problematiką. 2014 m. buvo išleista publikacija „Karių savanorių požiūrio į tarnybą Lietuvos kariuomenėje analizė“², mėginant identifikuoti savanorių karių motyvacijos tipus. 2015 m. parengta mokslo studija „Motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenėje“³, kurioje motyvacijos tarnauti kariuomenėje klausimas nagrinėtas tiriant profesinės karo tarnybos karius, savanorius karius ir Lietuvos gyventojus. Motyvacijos tyrimų tradicija LKA pradėjo formuotis daugiau nei prieš dešimtmetį. Paminėtina Jūratės Novagrockienės parengta kompleksinė kario profesijos studija, kuria remiantis parengta publikacija „Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris“⁴, kur atsižvelgiant į Ronaldo Ingleharto ir Fabrizio Battistello teorines prielaidas, mėginta nustatyti profesionalių karių, visuomenės ir jaunimo požiūrį į kariuomenę ir tarnybą.

Jaunuolių pritraukimo ir išlaikymo karinėse pajėgose temos nagrinėjamos ir užsienio autorių darbuose. Juose dėmesys skiriamas karių motyvacijos

¹ Nuo 2017 m. spalio mėn. Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centras reorganizuotas į Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyrių.

² Vileikienė E., Pocienė A., Aleknevičienė J. (2014–2015), „Karių savanorių požiūrio į tarnybą Lietuvos kariuomenėje analizė“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 13 tomas, p. 245–264.

³ Vileikienė E., Pocienė A., Aleknevičienė J. (2015), *Motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenėje*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

⁴ Novagrockienė J. (2009–2010), „Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 8 tomas, p. 193–216.

klausimams, sėkmingo verbavimo veiksniams. Pavyzdžiui, Izraelio mokslininkai Meidad Avidar ir Shira Rivnai-Bahir nagrinėja, kaip pastarųjų dešimtmečių vertybiniai pokyčiai Izraelio visuomenėje atsiliepė jaunimo nuostatoms į tarnybą kariuomenėje. Taip pat paminėtinas švedų mokslininko Eriko Hedlundo tyrimas apie Švedijos karių motyvaciją dalyvauti taikos palaikymo misijose. Čekijos mokslininkės Eva Pavlikova ir Jitka Laštovkova savo tyrimuose analizuoja, kas motyvuoja karius tarnauti kariuomenėje, kokios yra jų profesinės vertybės. Norvegijos tyrėja Nina Hellum nagrinėja, kaip karo prievolės atlikimas gali tapti tarpine pakopa prisidedant prie profesionalios kariuomenės ir tęsiant karjerą. Kadru pritraukimas į profesinę karo tarnybą ir išlaikymas joje yra švedų mokslininkų Johano Österbergo, Emmos Jonsson, Annos-Karin Berlung dėmesio objektas. Paminėtini ir kaimyninės Estijos mokslininkų darbai. Pavyzdžiui, Kairi Kasearu, Tiia-Triin Truusa nagrinėja šauktinių karių motyvaciją stiprinančius ir silpninančius veiksnius pirmaisiais tarnybos mėnesiais⁵.

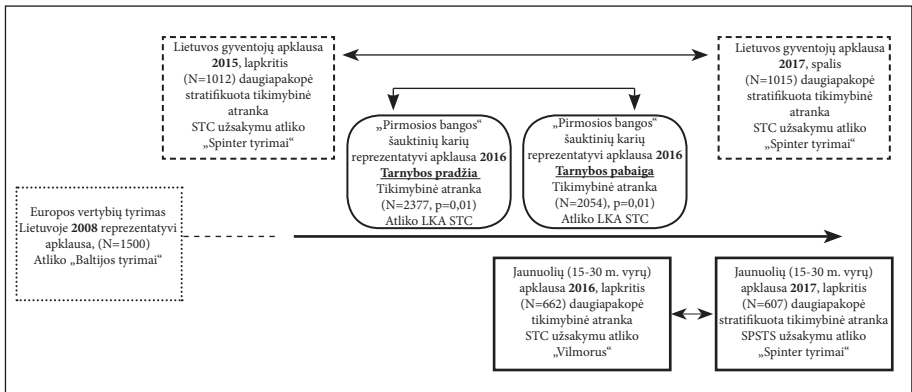
Šio straipsnio naujumas yra tas, kad motyvacijos tarnauti kariuomenėje, o tiksliau, atlikti NPPKT klausimas nagrinėjamas platesniame – vertybių kontekste, parodant, kokioje aplinkoje jaunuoliai bręsta ir socializuojasi, kokie yra jų gyvenimo prioritetai ir kaip, atsižvelgiant į tai, galima vertinti ir planuoti jų pritraukimą į NPPKT. Straipsniu nesiekama pateikti konkrečių rekomendacijų, kokių priemonių imtis⁶, norint konkrečiu metu pritraukti daugiau šauktinių karių, bet veikia norima parodyti ir aptarti pagrindinius dėtmenis (vertybinis kontekstas, išorinis grtėsmių vertinimas, nuostatos į šalies gynybą, kariuomenės vaidmens suvokimas ir pan.), į kuriuos kaskart reikia atkreipti dėmesį vertinant jaunuolių pritraukimo į kariuomenę galimybes. Darant tokią apžvalgą, remiamasi aprašomąja statistika, nes ji leidžia parodyti bendrąsias tendencijas, kai kuriais atvejais (jei leidžia klausimų formuluotės) – atlikti grupių palyginimą.

Straipsnyje remiamasi septynių kiekybinių reprezentatyvių apklausų duomenimis. Analizuojant bendrą visuomenės ir jaunimo vertybinį kontekstą, remiamasi 2008 m. Europos vertybių tyrimo duomenimis (2017 m. duomenys

⁵ Užsienio mokslininkų analizuojamos problematikos apžvalga atlikta remiantis 13-osios ir 14-osios ER-GOMAS (*European Research Group on Military and Society*) konferencijų programomis (2015 m., 2017m.).

⁶ Reikia pažymėti, kad LKA Strateginių tyrimų centras, 2016 m. atlikęs šauktinių karių, taip pat kitų tikslinių grupių (jaunuolių, gyventojų) apklausas, yra ne kartą pristatęs savo duomenis KAS ir Lietuvos kariuomenei, teikdamas konkrečias rekomendacijas, kaip užtikrinti jaunuolių pritraukimą į NPPKT: nuo konkrečių aspektų tobulinimo NPPKT viduje (vadų kompetencijų gerinimas, drausmės užtikrinimas, infrastruktūros gerinimas ir pan.) iki pasiūlymų efektyvesnei komunikacijai į išorę. Tačiau reikia pabrėžti, jog kiekvieną kartą (priklausomai nuo metų, esamo geopolitinio konteksto, pačios NPPKT organizacijos, konkretaus karinio vieneto) rekomendacijos gali būti kitokios.

dar nėra prieinami), vertinant visuomenės ir jaunuolių požiūrį į kariuomenę, tarnybą kariuomenėje ir nusiteikimą ginti šalį, analizuojami keturių apklausų: Lietuvos gyventojų (2015 ir 2017 m.); Lietuvos jaunuolių (15–30 m. vyrų, 2016 ir 2017 m.) duomenys. Šauktinių karių nuomonės analizei pasitelkiamos dvi „pirmosios bangos“ šauktinių karių, pradėjusių tarnauti iš karto po NPPKT grąžinimo, apklausos, atliktos jų tarnybos pradžioje ir pabaigoje (2016 m.). 1 pav. pateikiamas šių apklausų išsidėstymas laike.

1 pav. Kiekybinės apklausos, kurių duomenimis remiamasi straipsnyje

Straipsnį sudaro keturi skyriai. Pirmajame apžvelgiamos teorinės prielaidos duomenims interpretuoti: pristatoma modernizacijos teorija pagal Ronaldą Inglehartą, aptariama Fabrizio Battistello karių motyvacijos tipų klasifikacija. Antrajame skyriuje apžvelgiamas Lietuvos visuomenės vertybinės nuostatos atskirai išryškinant jaunimo prioritetus. Trečiajame skyriuje, remiantis STC atliktų Lietuvos gyventojų, Lietuvos jaunuolių ir šauktinių karių nuomonės tyrimo duomenimis, nagrinėjami šių grupių požiūriai į NPPKT, Lietuvos kariuomenę ir šalies gynimą. Straipsnio pabaigoje pateikiamos išvados.

1. Vertybės kaip elgesį lemiantys veiksniai

Vertybių apibrėžimų įvairiose socialinėse teorijose yra įvairių. Šiame straipsnyje nesiremiami nei vienu konkrečiu, bet vadovaujamosi bendresne prielaida, kad tai yra giliai įsisavintos motyvacijos ir orientacijos, reguliuojančios žmogaus elgesį. Jos yra tiesiogiai nestebimi latentiniai konstruktai, apie kuriuos sprendžiama iš to, kaip žmonės elgiasi ir kam teikia pirmenybę. Sociologinius vertybių tyrimus geriausiai reprezentuoja nuo 1981 m. kas devynerius metus įvairiose Europos valstybėse atliekamas Europos vertybių tyrimas (toliau

– EVT)⁷. Teorinį šių tyrimų pagrindą sudaro modernizacijos teorija, aiškinanti, kaip ekonominiai, technologiniai ir politiniai pokyčiai industrinėse ir poindustrinėse visuomenėse, veikdami kartu, lemia žmonių tarpusavio santykius, gyvenimo būdą ir vertybes. Modernizacijos teorijos ištakos siekia Auguste'o Comte'o, Herberto Spencerio, Karlo Marxo, Emilio Durkheimio ir Maxo Weberio darbus. Remiantis šia teorija, prognozuota, jog didėjanti modernizacija visose valstybėse lems perėjimą nuo tradicinių prie labiau individualizuotų vertybių. Tačiau pakartotiniai EVT parodė, jog panašaus išsivystymo kultūriniai šalių skirtumai yra pernelyg dideli. Todėl daryta prielaida, kad būtent kultūra, nacionalinis istorinis kontekstas, o ne modernizacijos procesai lemia vertybių raišką.

Amerikiečių sociologas Ronaldas Inglehartas, revizuodamas modernizacijos teoriją, sutelkė dėmesį į du virsmus. Pirmasis – tai perėjimas nuo „tradicinių“ prie „sekuliarių / racionalių“ vertybių, kurių lėmė industrializacija ir su tuo susiję procesai. Antrasis virsmas – tai perėjimas nuo „materialiųjų / išgyvenimo“ prie „postmaterialiųjų / saviraiškos“ vertybių⁸. Antrasis virsmas yra laipsniškas: kartu su industrializacija vykstanti socialinė ir ekonominė raida užtikrina žmonėms saugumą, reiškiantį, kad jie išgali patenkinti bazinius egzistencinius poreikius ir tuomet aktualizuojami aukštesni – saviraiškos. Remdamasis EVT duomenimis, mokslininkas nustatė, kad šalis galima skirstyti pagal jų artumą vienam iš vertybinių polių. Pavyzdžiui, Lietuva kartu su kitomis pokomunistinėmis šalimis buvo priskirta visuomenėms, kuriose vyrauja, pirma, „sekuliaros / racionalios“ ir, antra, „materialiosios / išgyvenimo“ vertybės. Kitaip tariant, Lietuvos gyventojai nėra griežtai tradicinių pažiūrų, jie yra labiau pasauliečiai, racionalūs, tačiau lietuviams vis dar svarbus bazinių poreikių patenkinimas, pasireiškiantis materialinių vertybių akcentavimu.

Daugelio pasaulio šalių duomenų analizė parodė, kad egzistuoja ryšys tarp ekonominės / socialinės pažangos rodiklių ir aptartų dviejų vertybinių orientacijų, tačiau ši priklausomybė nėra linijinė, nes modernizacija skirtingose valstybėse vyksta nevienodai. Taip pat vertybėms įtakos turi šalies istorija ir socialinė raida⁹. Taigi ekonominė pažanga, karai, okupacijos, autoritarinio ar demokratinio valdymo patirtis, religija, puoselėjamos tradicijos – visa tai kartu sudėjus lemia, kokios vertybės įsitvirtina visuomenėje. Taip pat Inglehartas pabrėžė ir „kultūrinio vėlavimo“ veiksnį, kuris reiškia, kad kultūriniai pokyčiai

⁷ Europos vertybių tyrimas – „European value study“. Lietuva šiuose tyrimuose yra dalyvavusi jau keturis kartus: 1990, 1999, 2008 ir 2017 m.

⁸ Inglehart R., Baker W. (2000), „*Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values*“, *American Sociological Review* 65, p. 19–51.

⁹ Žiliukaitė R., Poviliūnas A., Savicka A. (2016), „*Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų*“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 14.

(normos, vertybės ir pan.) atsilieka nuo materialinių (technologinių, ekonominių, kt.). Kad išryškėtų modernizacijos sukelti pokyčiai, reikalinga kartu kaita, todėl yra netikslu kalbėti apie visuomenę apskritai, nes skirtingos kartos (amžiaus grupės) gali vadovautis kiek kitomis vertybėmis¹⁰.

Kitas autorius, kuris tiesiogiai nagrinėjo motyvacijos tarnauti kariuomenėje klausimą vertybiniu požiūriu – italų sociologas Fabrizio Battistellis. Jis išskyrė tris karių motyvacijos sistemas: ikimoderniąją (paleomoderniąją), moderniąją ir postmoderniąją. Kiekvienas motyvacijos tipas skiriasi pagal tai, kieno interesus – savo ar bendruomenės / valstybės – karys iškelia į pirmą vietą, taip pat kokius poreikius (bazinius išgyvenimo ar aukštesnius savirealizacijos ir pripažinimo) jis siekia patenkinti¹¹. Pagal Battistelli, ikimoderniosios motyvacijos karys yra daugiau orientuotas į kolektyvą, bendruomenę, kurios dalimi jaučiasi esąs. Jam svarbu būti naudingu kitiems, gerinti savo valstybės įvaizdį tarptautiniu lygmeniu. Modernios motyvacijos kariai labiau orientuojasi į individualiuosius poreikius ir labiau akcentuoja materialinius dalykus (atlyginimą, tarnybos metu įgyjamą kvalifikaciją ir pan.). Jeigu pirmuosius galima sąlyginai pavadinti patriotais idealistais, tai antruosius – profesionalais, kurie tarnybą suvokia kaip profesinę veiklą. Trečiajam motyvacijos tipui – postmoderniems kariams svarbu patirti nuotykių ir išbandymų ir įgyti reikšmingą patirtį. Jie, kaip ir modernieji, orientuoti į individualiuosius poreikius, tačiau jų poreikiai yra ne materialūs (baziniai), bet aukštesni – savirealizacijos.

Taigi vadovaujantis Ingleharto analize apie vertybinius virsmus ir Battistellio koncepcija apie karių motyvacijos tipus, toliau verta apžvelgti Lietuvos visuomenės vertybes ir jaunuolių prioritetus, galinčius turėti įtakos jų motyvacijai atlikti NPPKT.

2. Lietuvos visuomenės ir jaunimo vertybinės orientacijos

Svarstant, dėl kokių motyvų Lietuvos jaunuoliai tarnautų Lietuvos kariuomenėje ir atliktų privalomąją karo tarnybą, klausimą galima performuluoti kitaip: kokius jaunuolių poreikius (įsisąmonintus ar latentinius) gali patenkinti

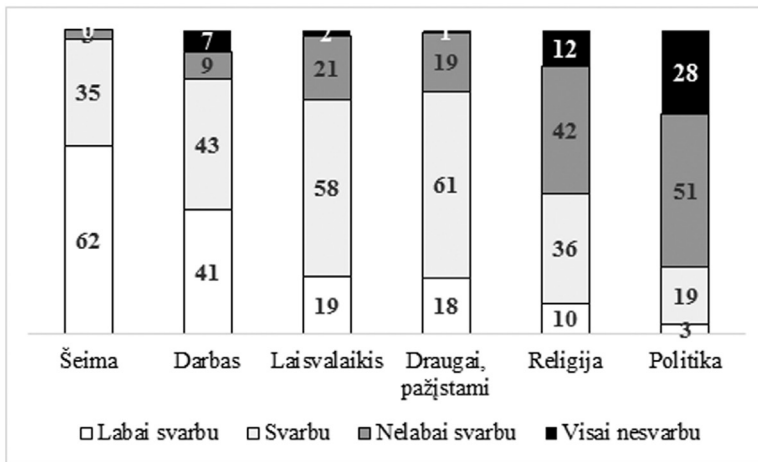
¹⁰ „Kultūrinio vėlavimo“ (angl. cultural lag) veiksnį 1922 m. apibrėžė W. F. Ogburnas. Į jį straipsnyje atkreipiamas dėmesys, nes jaunuolių nuostatos tam tikrais klausimais gali skirtis nuo visos visuomenės apskritai paėmus. Todėl visur, kur leidžia turimi duomenys, šalia Lietuvos gyventojų atskirai nagrinėjama jaunuolių (15–30 m. vyrų) nuomonė.

¹¹ Battistelli F., „Peacekeeping and Postmodern Soldier“, *Armed Forces & Society*, 23 (3), 1997, p. 467–484.

tarnyba kariuomenėje ir dėl kokių jiems svarbių dalykų jaunuoliai eitų tarnauti. Abu šie klausimai yra apie prioritetus ir vertybes.

Visuomenę galima apibūdinti kaip kontekstą, kuriame socializuojasi jaunuoliai. Būtent visuomenės ar jų artimos aplinkos požiūris į kariuomenę, tarnybą joje gali tapti skatinančiu arba sulaikančiu nuo NPPKT atlikimo veiksmu. Kita vertus, visuomenės dalis – šeima – kaip vertybė pati savaime gali tapti akstinu, dėl kurios verta tarnauti ir ginti šalį. Pirmųjų šauktinių po NPPKT grąžinimo 2016 m. apklausos duomenimis, pagrindinis motyvas atlikti tarnybą buvo noras išmokti apginti savo šeimą ir tėvynę, esant grėsmei (jį paminėjo 54 proc. apklaustųjų).

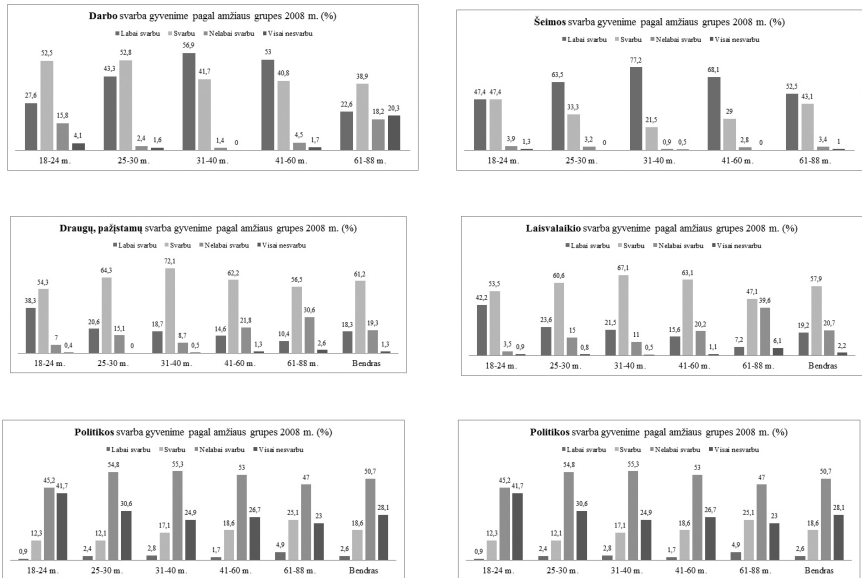
Siekiant bendrais bruožais apibūdinti Lietuvos visuomenės ir jaunuolių vertybinį portretą, galima remtis 2008 m. Lietuvoje atlikto Europos vertybių tyrimo duomenimis¹². Klausimas, padedantis identifikuoti bendrusius prioritetus visuomenėje, yra: „Kiek svarbu Jūsų gyvenime: šeima, darbas, draugai ir pažįstami, religija ir politika?“ Kaip matyti iš 2 paveikslo, Lietuvos gyventojams 2008 m. svarbiausia buvo šeima, kiek mažiau buvo svarbus darbas, trečioje vietoje – laisvalaikis, draugai ir pažįstami. Religija ir politika buvo mažiausiai svarbūs dalykai gyvenime.

2 pav. Lietuvos gyventojams gyvenime svarbūs dalykai 2008 m. (%) (N=1500)

¹² Straipsnio rengimo metu dar nėra prieinami ketvirtojo (2017 m.) Lietuvoje atlikto EVT duomenys (vyksta duomenų analizė). Todėl šiame skyriuje minimas 18–24 m. jaunimas, atitinka dabartinę 27–33 m. amžiaus grupę. Turimi 2008 m. duomenys, deja, neleidžia įvertinti jauniausiųjų 18–26 m. jaunuolių vertybių. Vis dėlto remiantis prielaida, kad vertybių kismas yra lėtas procesas, apimantis kelis dešimtmečius, manytina, kad 2008 m. duomenys daugiau ar mažiau tiksliai apibūdina šandieninės (2018 m.) Lietuvos visuomenės ir jaunimo vertybes. Duomenys gauti iš online duomenų bazės: <https://dbk.gesis.org/EVS/Variables/compview.asp?db=QEVSLF&id=&add=ZA4800&var=&lang=&id2=&var2=&lang2=&vsearch=&vsearch2=&s1=1&s2=1&s3=1&bool=>

Atsakymus į pateiktą klausimą diferencijuojant pagal amžiaus grupes (žr. 3 pav.), išryškėja skirtumai. Šeimą kaip vertybę labiausiai akcentuoja 31–40 m. gyventojai. 18–24 m. jaunimui ji mažiau svarbi nei kitoms amžiaus grupėms. Panašiai ir darbas savo svarbą įgyja po 30 m., o vyresniame amžiuje jo svarba vėl mažėja. Draugus, pažįstamus ir laisvalaikį kaip svarbius labiausiai akcentuoja jauni (ypač 18–24 m.) žmonės¹³. Todėl galima tarti, kad draugų ir pažįstamų nuomonė gali turėti reikšmingą įtaką jaunuoliams apsisprendžiant ir dėl tarnybos kariuomenėje.

3 pav. Socialinių institutų svarba gyvenime pagal amžiaus grupes 2008 m. (%)

Taip pat, atsižvelgiant į tai, jog laisvalaikis 18–24 m. amžiaus jaunimui, skirtingai nei vyresniems, yra labai svarbus gyvenime, galima klausti, ką kariuomenė gali pasiūlyti jaunuoliui kaip prasmingą laiko praleidimą. Turint galvoje šiuos išryškėjusius vertybinius skirtumus tarp jaunimo ir visos visuomenės, toliau verta nuodugniau išnagrinėti jų požiūrius į šeimą, darbą ir laisvalaikį.

¹³ Šie duomenys apie jaunuolius nediferencijuojami pagal lytį – atspindi tiek vyrų, tiek moterų nuomonę.

2.1. Šeima kaip vertybė

Europos vertybių tyrime šeimos apibrėžimas nepateikiamas. Gyventojai patys sprendžia, kaip subjektyviai ją apibūdinti. Pasak sociologės Vidos Česnuitytės¹⁴, lietuviai subjektyviai šeimą suvokia ne kaip branduolinę (tėvai ir vaikai), bet plačiau. Ji apima: tėvus, vaikus, senelius, anūkus, kitus gimines ir net asmenis už išplėstinės šeimos ribų (buvusius sutuoktinius, krikštatėvius, kaimynus, draugus ir kt.). Anot sociologės Aidos Savickos, šeima žmogaus gyvenime buvo ir yra pirmasis prioritetas, kuriam savo svarba negali prilygti nei profesinė žmogaus veikla, nei juo labiau laisvalaikis ar kitos gyvenimo sritys¹⁵. Lygindama 1990, 1999 ir 2008 m. EVT rezultatus Lietuvoje, ji pastebi, kad šeimos svarba kito nežymiai. 1990, 1999 ir 2008 m. jos svarbą atitinkamai akcentavo 65, 67 ir 62 proc. gyventojų. Šeimos, plačiausia prasme, svarbą labiau akcentavo moterys nei vyrai. Nagrinėdama amžiaus įtaką šeimos vertinimams, sociologė kalba apie *amžiaus tarpsnio efektą*: jauniausi ir vyriausi gyventojai ją akcentuoja mažiau. Šeima darosi ypač svarbi vidutiniame amžiuje, kai žmonės patys kuria šeimą, susilaukia vaikų, juos augina.

Savickos pastebėjimu, Lietuvai kaip ir Vakarų Europai būdinga tai, kad XX–XXI amžių sandūroje keitėsi gyventojų matrimonialinė ir prokreacinė elgsenos: didėjo pirmosios santuokos sudarymo ir pirmojo gimdymo amžius, mažėjo vaikų šeimose, daugėjo ištuokų. Tačiau Lietuvoje (kaip ir kitose Rytų Europos bloko šalyse) šie pokyčiai prasidėjo dviem dešimtmečiais vėliau nei Vakaruose. Todėl Vakarų Europos kontekste Lietuva išlieka viena iš labiausiai tradicinės šeimos bruožus išlaikiusių valstybių¹⁶. Tai pasireiškia santykinai jaunu pirmosios santuokos sudarymo amžiumi ir maža nesantuokinių gimimų dalimi. Lietuva taip pat išsiskiria tradicinių vertybių puoselėjimu: akcentuoja santuokos instituto svarbą, palaiko vaikų, kaip šeimos pareigos visuomenei bei kaip moters gyvenimo prasmės, idėją, diferencijuoja vyrų ir moterų socialinius vaidmenis pagal patriarchalinį šeimos modelį. Remdamosi savo tyrimų rezultatais, mokslininkės Vida Kanopienė, Sarmitė Mikulionienė ir Vida Česnuitytė pastebi, kad visoms amžiaus grupėms beveik vienodai svarbios su šeima susijusios vertybinės nuostatos: gyventojai šeimą laiko gyvenimo centru, akcentuoja pagalbą šeimos nariams.

¹⁴ Česnuitytė V. (2012), „Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris“, *Socialinis darbas* 11 (2): p. 257–270.

¹⁵ Žiliukaitė R., Poviliūnas A., Savicka A. (2016), „Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 30.

¹⁶ Kanopienė V., Mikulionienė S., Česnuitytė V. (2015), „Lietuvos šeima Europos kontekste“, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Kaip šie rezultatai interpretuoti motyvacijos tarnauti kariuomenėje kontekste? Pirmiausia tai, kad šeima Lietuvos visuomenėje yra pagrindinis prioritetas žmonių gyvenime, nuosekliai atsispindi šauktinių karių motyvacijoje. Kaip minėta, 2015–2016 m. pagrindinis savanorių šauktinių motyvas tarnauti buvo noras išmokti apginti savo šeimą ir tėvynę, esant grėsmei (54 proc.). Lygiai taip pat ir civiliai jaunuoliai (15–30 m. vyrai) 2016 m. kaip pagrindinę priežastį atlikti NPPKT nurodė šį motyvą (47 proc.).

Antra, jeigu lietuvių suvokimu šeima apima platų žmonių ratą, ji yra būtent ta aplinka, kuri gali suformuoti jaunuolio norą arba nenorą atlikti NPPKT ir jo nuostatas tarnybos atžvilgiu apskritai. Kita vertus, pačių jauniausiųjų (18–24 m.) amžiaus grupėje, kur draugų ir pažįstamų svarba konkuruoja su šeima, pirmųjų nuomonė gali turėti didesnę reikšmę.

Trečia, šeima gali tapti ir kontrveiksniu tarnybai kariuomenėje ir NPPKT atlikimui. Tai sietina su gyventojų amžiumi. Nuo 25 m. amžiaus ar vėliau, atsiradus išsipareigojimams sukurtai šeimai, jaunuoliai mažiau gali atsiduoti tarnybai. Tai patvirtina ir 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktas karių savanorių tyrimas¹⁷, atskleidęs šeimos ir tarnybos konkurencinį santykį, kai laiką ir dėmesį reikia paskirstyti tarp „dviejų godžių institucijų“. Atlikdamas privalomąją karo tarnybą, trunkančią 9 mėnesius, jaunuolis šeimos gyvenime dalyvauti praktiškai negali. Greičiausiai dėl to, grąžinus NPPKT, daugiausia skepsio kilo iš potencialių šauktinių, jau turinčių šeimas. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad Europos kontekste Lietuva išsiskiria palyginti jaunu pirmosios santuokos sudarymo amžiumi, nuo 25 m. amžiaus jaunuolius gali būti sudėtinga pritraukti savanoriais į NPPKT nei kitose Vakarų Europos valstybėse.

Taigi šeima kaip vertybė gali veikti ir kaip skatinantis veiksnys – dėl ko verta tarnauti, ir kaip nuo tarnybos sulaikantis, dėmesio reikalaujantis institutas. Taip pat šeima yra ta aplinka, kurioje formuojasi jaunuolio nuostatos į tarnybą ir kariuomenę apskritai.

2.2. Darbo vertybės

Tiesiogiai privalomosios karo tarnybos su darbu sieti negalima, nes tai nėra profesinė veikla. Kita vertus, NPPKT gali būti tarpiniu laipteliu prieš tampa profesinės karo tarnybos (PKT) kariu. 2016 m. šauktinių karių apklausos duomenimis, 28 proc. karių pažymėjo, jog į tarnybą savanoriškai atėjo dėl to,

¹⁷ „Motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenės krašto apsaugos savanorių pajėgose tyrimas“. Mokslo darbo ataskaita. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014.

kad nori tapti PKT kariu ir siekti karjeros kariuomenėje. Su tuo susijęs klausimas, ar profesinę karo tarnybą šauktiniai kariai suvokia kaip tradicinę darbą, ar tai daugiau tarnyba iš pašaukimo. Netiesiogiai į jį galima atsakyti įvertinus, kaip jie suvokia kariuomenę apskritai. 2016 m. tyrimo duomenimis, 52 proc. šauktinių karių kariuomenę apibūdino kaip *organizaciją, į kurią tarnauti žmonės eina iš pašaukimo, patriotizmo, noro ginti tėvynę*. 37 proc. manė, kad kariuomenė – *savita ir uždara organizacija, kurios išskirtinumą gali suprasti tik kariai*, ir tik 11 proc. teigė, kad *kariuomenė kaip bet kuris kitas darbdavys, suteikiantis profesiją, atlyginimą ir saugumo jausmą*. Taigi tik nedidelė dalis „pirmosios bangos“ šauktinių karių kariuomenę suvokė kaip tradicinę darbdavį. Nepaisant to, verta panagrinėti, ką Lietuvos visuomenė ir jaunimas akcentuoja galvodami apie darbą. Taip galima bus identifikuoti jų galimus lūkesčius, suvokiant tarnybą kariuomenėje kaip darbą.

Mokslininkų Marios Ros, Shalomo Schwartzo, Shoshanos Surkiss¹⁸ pastebėjimu, darbo vertybės yra bendrųjų vertybių išraiška darbo aplinkoje. Jos yra sąlyginai stabilios ir pokyčiai atsiranda tik per ilgesnį laikotarpį. Inglehartas nustatė, jog Vakarų Europos šalyse darbo vertybių srityje ilgainiui įvyko poslinkis nuo materialinių prie postmaterialiųjų vertybių. Jeigu anksčiau darbas buvo vertinamas, pirmiausia, kaip pajamų šaltinis, tai vėliau darosi svarbu, kad jis sudarytų sąlygas vystytis ir tobulėti asmenybei, būtų įdomus ir prasmingas. Materialinės darbo vertybės išlieka svarbesnės mažiau pasiturinčiose šalyse, o turtingesnėse tampa svarbi savirealizacija¹⁹. Darbo vertybės taip pat skiriamos į vidines ir išorines²⁰. Asmenims, orientuotiems į vidines vertybes, darbas svarbus pats savaime, nes sudaro galimybes saviraiškai. Šiems žmonėms darbas turi būti įdomus, kūrybiškas, gausus iššūkių, leidžiantis savarankiškai priimti sprendimus, pasiekti realius rezultatus ir pripažinimą. Priešingai, išorinės orientacijos žmonėms darbas yra priemonė įgyvendinti kitus nedarbinius tikslus. Tokie asmenys akcentuoja materialinį atlygį, geras darbo sąlygas. Tačiau empiriniai tyrimai parodė, kad šios dvi orientacijos neprieštarauja viena kitai, bet yra glaudžiai susijusios. Remiantis Ingleharto materialinių ir postmaterialiųjų vertybių teorija ir Abrahamo Maslow žmogaus poreikių koncepcija, vidinės arba postmaterialiosios vertybės pradeda dominuoti tik tada, kai patenkinami žmogaus pamatiniai fiziologiniai, materialiniai ir saugumo poreikiai.

Egzistuoja ir kitas darbo vertybių skirstymas: į instrumentines, kogni-

¹⁸ Ros M., Schwartz H. S., Surkiss Sh. (1999), „Basic individual values, work values and the meaning of work“, *International Association of Applied Psychology* 48 (1), p. 49–71.

¹⁹ Žiliukaitė R., Poviliūnas A., Savicka A. (2016), „Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 69.

²⁰ *ibidem*.

tyvines ir emocines. Pirmosios būdingos išorinės orientacijos žmonėms, kuriems darbas yra priemonė siekti savo tikslų. Jos susijusios su bazinių poreikių patenkinimu, saugumo jausmo užtikrinimu. Antrosios – kognityvinės ir emocinės – būdingos vidinės orientacijos asmenims, kurie darbe akcentuoja savirealizacijos ir emocinį komfortą.

Taigi kokios darbo vertybės būdingos Lietuvos visuomenei? 1990–1999–2008 m. EVT duomenis analizavusi sociologė Savicka teigia²¹, kad Lietuvos gyventojams darbas yra antras pagal svarbą po šeimos. Tačiau su kiekvienu EVT tyrimu augo dalis gyventojų, kurie darbą įvardijo kaip visiškai nesvarbų. Tai aiškintina visuomenės senėjimu ir pensinio amžiaus žmonių dalies didėjimu. Sociologė pastebi, kad skirtingą įvairių darbo aspektų vertinimą lemia amžius. Jaunesni gyventojai labiau nei vyresni yra linkę įvairius darbo aspektus vertinti kaip svarbius. Ypač jie akcentuoja tokias darbo vertybes kaip: galimybę pasireikšti, įgyti naujų įgūdžių, dalyvauti priimant sprendimus ir pan.

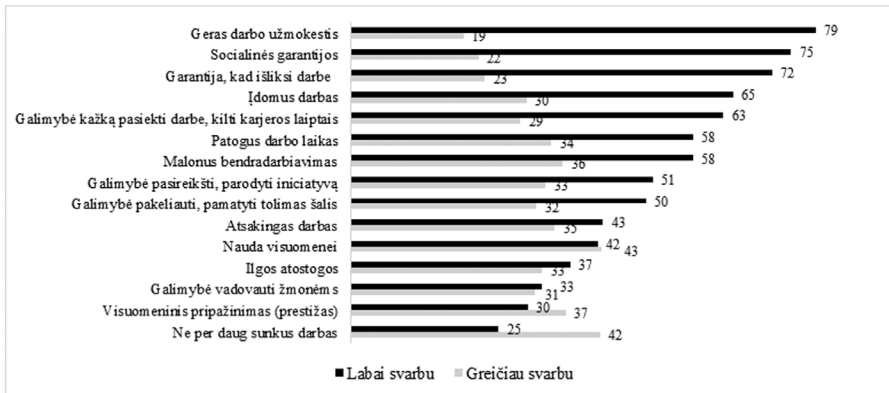
2008 m. EVT duomenimis, Lietuvos gyventojams svarbiausia darbe buvo: geras darbo užmokestis (96 proc.), įdomus darbas (82 proc.), garantijos dėl darbo vietos (72 proc.), darbas, atitinkantis sugebėjimus (70 proc.), malonūs bendradarbiai (66 proc.), galimybė derinti darbą ir šeimą (66 proc.), patogus darbo laikas (63 proc.), tai, kad su visais darbuotojais būtų elgiama si vienodai (58 proc.), galimybė ką nors nuveikti darbe (54 proc.), galimybė įgyti naujų įgūdžių (52 proc.), galimybė bendrauti su žmonėmis, ne per daug įtampos (49 proc.), galimybė pasireikšti, parodyti iniciatyvą (46 proc.), ilgos atostogos (43 proc.), atsakingas darbas (42 proc.), galimybė dalyvauti priimant sprendimus (37 proc.), nauda visuomenei (32 proc.). Toks prioritetų išdėstymas rodo, kad 2008 m. visuomenėje dominavo emocinės vertybės, tačiau pati pagrindinė buvo instrumentinė – geras darbo užmokestis. Kognityvinės, daugiau postmodernią orientaciją atspindinčios vertybės, Lietuvos gyventojams buvo mažiau svarbios. Lyginant su laikotarpio pradžia 1990 m., reikšmingai išaugo svarba tokių aspektų kaip: garantijos dėl darbo vietos, atsakingas darbas, įdomus darbas. O gero užmokesčio svarba reikšmingai padidėjo nuo 79 proc. iki 96 proc.

Po aštuonerių metų 2016 m. LKA STC mokslininkų inicijuotoje Lietuvos jaunuolių (15–30 m. vyrų) apklausoje buvo vertinami tie patys darbo aspektai²². Kaip rodo 4 pav. duomenys, pirmos dvi pozicijos buvo instrumentinės

²¹ Žiliukaitė R., Poviliūnas A., Savicka A. (2016), „Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 72.

²² Apklausos metu originalus EVT klausimas buvo papildytas 4 aspektais: 1. socialinės garantijos (oficialios atostogos, nedarbingumo išmokos ligos atveju, nemokama sveikatos priežiūra ir kita); 2. galimybė pakeliauti, pamatyti tolimas šalis; 3. galimybė vadovauti žmonėms; 4. visuomeninis pripažinimas (prestižas).

vertybės: *geras darbo užmokestis* ir *socialinės garantijos*. Antros pagal svarbą – emocinės vertybės: *garantijos, kad išliksi darbe* ir *įdomus darbas*. Kognityvinė vertybė – *galimybė kažką pasiekti darbe, kilti karjeros laiptais* buvo penktoje vietoje. Tokie aspektai kaip: *ne per daug sunkus darbas* ir *visuomenės pripažinimas, prestižas* bei *galimybė vadovauti žmonėms* buvo minimi rečiausiai.

4 pav. Lietuvos jaunuoliams (15–30 m. vyrams) darbe svarbūs dalykai 2016 m. (%)

Šie 2016 m. Lietuvos jaunuolių pasirinkimai rodo vyraujančias instrumentines vertybes, susijusias su bazinių poreikių tenkinimu. Todėl galima tikėtis, kad jaunuoliai, kariuomenę suvokiantys kaip tradicinį darbdavį, tikėsis šių poreikių patenkinimo tarnyboje.

Jei profesinę karo tarnybą galima traktuoti kaip darbą, kyla klausimas, kaip reikėtų apibrėžti privalomąją karo tarnybą, trunkančią devynis mėnesius. Nors tiesiogiai tai nėra laisvalaikis, bet jį galima mėginti apibūdinti kaip laisvą ne darbe ir ne šeimoje praleistą laiką. Savicka pastebi, kad su kiekvienu EVT didėja laisvalaikio svarbos vertinimų atotrūkis tarp amžiaus kohortų. Anot jos, tai rodo vertybinį lūžį tarp kartų. Po 1984 m. gimusioji karta išsiskiria dar iki šiol nestebėtu laisvalaikio svarbos sureikšminimu. 2008 m. EVT duomenimis, net 42 proc. 18–24 m. jaunuolių laisvalaikį laikė labai svarbiu. Pasak sociologės, šie jaunuoliai dar tik siekia socialinės padėties visuomenėje, todėl jaučia asmeninio tobulėjimo poreikį ir labiau nei vyresni yra linkę akcentuoti savaiminę laisvalaikio svarbą. Vertindami laisvalaikį, 2008 m. jaunuoliai akcentavo tokius aspektus kaip: *daryti tai, ką nori* (49 proc.), *atsipalaiduoti* (47 proc.), *susitikti su maloniais žmonėmis* (39 proc.), *išmokti kažką naujo* (30 proc.). Kuriuos iš šių laisvalaikio keliamų reikalavimų gali patenkinti tarnyba kariuomenėje?

Pavyzdžiui, 2014 m. STC atlikto karių savanorių²³ tyrimo rezultatai parodė, kad pagrindiniai motyvai, skatinantys tarnauti KASP, buvo: noras patirti nuotykių ir išbandymų (94 proc.), noras ginti tėvynę, esant grėsmei (81 proc.), patriotizmas (81 proc.), noras turiningai praleisti savaitgalius (72 proc.), nuolatinis domėjimasis karyba (69 proc.). Nors šie duomenys reprezentuoja platesnės amžiaus grupės nei šauktiniai kariai pasirinkimus, jie leidžia daryti išvadą, kad ir iš NPPKT jaunuoliai greičiausiai tikės iššūkių ir išbandymų bei naujų įgūdžių ir žinių.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos visuomenėje šeima, kaip pagrindinė vertybė, gali tapti akstiniu dėl ko verta tarnauti kariuomenėje ir ką išmokti apginti. Taip pat didžiausio savanoriškumo tarnauti galima tikėtis iš gana jauno amžiaus jaunuolių, dar neturinčių rimtesnių įsipareigojimų šeimai, kurie, lyginant su Vakarų Europos šalimis, atsiranda anksčiau. Vertinant NPPKT kaip tarpinį etapą prieš profesinę karo tarnybą, o PKT kaip tradicinį darbą, atkreiptinas dėmesys, jog iš tarnybos kaip darbo jaunimas greičiausiai tikės: atlyginimo ir socialinių garantijų, garantijų, kad išliks darbe, ir to, kad darbas būtų įdomus. Skirtingai, tie jaunuoliai, kurie privalomąją karo tarnybą suvokia kaip laisvą (ne darbe ir ne šeimoje praleistą) laiką, greičiausiai akcentuos iššūkius ir išbandymus, savirealizacijos galimybes ir naujų žinių ir įgūdžių įvaldymą.

3. Lietuvos jaunuolių ir šauktinių karių požiūris į NPPKT ir jos vertinimai

Analizuojant, kas padėtų pritraukti Lietuvos jaunuolius atlikti NPPKT, nepakanka įvertinti jų bendrųjų prioritetų. Reikia išnagrinėti ir konkrečius su kariuomene susijusius klausimus, pvz.: kiek pasitikima kariuomene, kokia yra nuomonė apie tarnybą LK, koks yra nusiteikimas ginti tėvynę grėsmės akivaizdoje ir pan. Šie klausimai toliau nagrinėjami dviem aspektais: gretinant Lietuvos gyventojų ir jaunuolių (15–30 m. vyrų) nuomones. Taip pat atkreipiamas dėmesys į motyvus, dėl kurių jaunuoliai rinkosi arba rinkęsi atlikti privalomąją tarnybą savanoriškai. Šiuo tikslu taip pat nagrinėjamos dvi skirtingos grupės: civiliai jaunuoliai (15–30 m. amžiaus vyrai), neatlikę NPPKT, ir „pirmosios bangos“ šauktiniai kariai, kurie savanoriškai atliko tarnybą 2015–2016 m.²⁴

²³ „Motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenės krašto apsaugos savanorių pajėgose tyrimas“. Mokslo darbo ataskaita. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014.

²⁴ Išsamesnė duomenų analizė pateikta mokslo darbo „Kandidatų į Lietuvos kariuomenę pritraukimas: problemos ir jų sprendimo būdai“ ataskaitoje. Lietuvos karo akademija, 2016.

3.1. Visuomenės ir jaunuolių požiūris į kariuomenę, tarnybą ir nusiteikimas ginti šalį

Vertinant kitų Lietuvos institucijų kontekste, kariuomenė nėra ta institucija, kuria visuomenė pasitiki labiausiai, lyginant su ugniagesiais gelbėtojais, Bažnyčia, prezidento institucija ir kt. Tačiau teigiama yra tai, kad Lietuvos gyventojai yra labiau linkę ja pasitikėti nei nepasitikėti²⁵. Kaip rodo kiekybinių apklausų duomenys (žr. 1 lentelė), tiek visuomenė, tiek jauni vyrai buvo linkę pasitikėti Lietuvos kariuomene 2015–2017 m. Tarp jaunuolių šis pasitikėjimas buvo net labiau išreikštas nei tarp gyventojų. Tarp gyventojų pasitikėjimą dažniausiai išreiškė aukščiausio išsimokslinimo ir didesnes pajamas turintys gyventojai. Nors vertinimo laikotarpis yra trumpas, matyti, kad pasitikinčiųjų kariuomene dalis didėjo tiek tarp gyventojų apskritai paėmus, tiek tarp jaunuolių. Jaunuolių grupėje 2017 m. išsiskyrė tik Vilniaus apskrityje gyvenančių jaunuolių nuomonė – apie trečdalis (36 proc.) jų nepasitikėjo kariuomene. Tokį išskirtinumą galima būtų aiškinti tautine apskrities sudėtimi.

1 lentelė. Lietuvos gyventojų ir jaunuolių pasitikėjimas Lietuvos kariuomene (2015m., 2016m., 2017m.)

Ar Jūs pasitikite Lietuvos kariuomene? (%)

	Gyventojai		Jaunuoliai (15-30 m. vyrai)	
	2015	2017	2016	2017
Visiškai pasitikiu	12	20	21	26
Greičiau pasitikiu	44	41	42	45
Greičiau nepasitikiu	20	20	15	17
Visiškai nepasitikiu	13	7	10	7
Sunku pasakyti	11	12	12	6

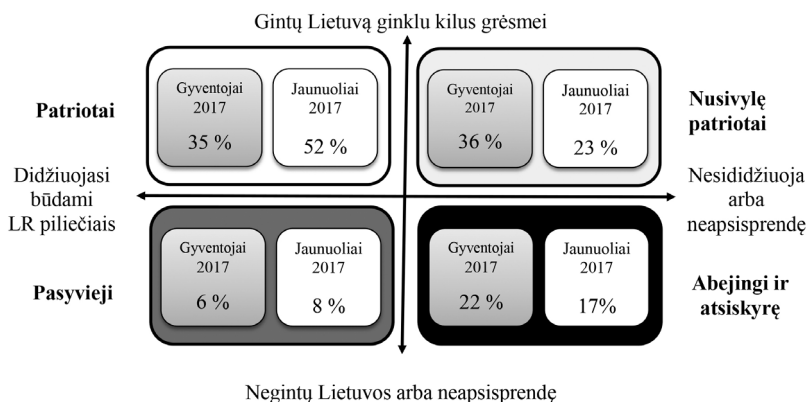
Taigi tai, kad kariuomenė yra institucija, kuria Lietuvoje pasitikima, o jaunimas ja pasitiki labiau nei visi gyventojai, yra teigiamas rodiklis, vertinant jų pritraukimo į NPPKT galimybes. Kitas klausimas, kuris kaip indikatorius iš dalies gali atskleisti nusiteikimą tarnauti kariuomenėje – pasiryžimas ginti savo šalį grėsmės akivaizdoje. 2016 m. į klausimą „*Jei kiltų grėsmė tėvynei, ar eitumėte ginti Lietuvos?*“ 69 proc. jaunų Lietuvos vyrų atsakė, kad tikrai ar greičiau eitų ginti. Po metų 2017 m. klausimas buvo suformuluotas konkre-

²⁵ 2017 m. liepos mėnesio „Baltijos tyrimų“ atliktos apklausos duomenimis, Lietuvos gyventojai pasitikėjo: Priešgaisrine gelbėjimo tarnyba (82 proc.), bažnyčia (69 proc.), prezidento institucija (66 proc.), policija (65 proc.), Valstybės sienos apsaugos tarnyba (64 proc.), Lietuvos kariuomene (64 proc.), Konstituciniu Teismu (61 proc.), Lietuvos žiniasklaida (60 proc.).

čiau: „*Jei kiltų grėsmė Lietuvai, ar Jūs gintumėte ją ginklu?*“ Tikrai arba greičiau ketinančių tai padaryti buvo 60 proc. Pasiryžusių ginti sumažėjimas galėjo atsirasti ir dėl griežtesnės klausimo formuluotės. Tačiau pastebėtina tai, kad skirtingai nuo jaunuolių, tarp Lietuvos gyventojų, pasiryžusių ginti Lietuvą ginklu, buvo kur kas mažiau – 42 proc. Tai galima aiškinti ir amžiaus, sveikatos būklės bei kitais veiksniais.

Nusiteikimo ginti šalį klausimą, kaip parodė sociologė Eglė Vileikienė²⁶, galima analizuoti nuodugniau, siejant jį su pasididžiavimo Lietuvos pilietybe jausmu. Siedama du klausimus: „*Ar Jūs didžiuojatės, ar nesididžiuojate būdamas Lietuvos piliečiu?*“ ir „*Jei kiltų grėsmė tėvynei, ar eitumėte ginti Lietuvos?*“, mokslininkė išskyrė keturias grupes / motyvacijos profilius: (1) patriotus – tuos, kurie didžiuojasi pilietybe ir eitų ginti tėvynę, (2) nusivylusius patriotus – tuos, kurie nesididžiuoja pilietybe, bet eitų ginti tėvynę, (3) pasyviuosius – tuos, kurie didžiuojasi pilietybe, bet neitų ginti tėvynės ir (4) abejingus ir atsisakyčius – tuos, kurie nesididžiuoja pilietybe ir neitų ginti tėvynės.

Taikant tą pačią schemą, tik klausimą apie gynimą sukonkretinus „*Jei kiltų grėsmė Lietuvai, ar Jūs gintumėte ją ginklu?*“ 2017 m. apklausų duomenimis, Lietuvos gyventojų ir Lietuvos jaunuolių pasiskirstymas parodytas 5 paveiksle.

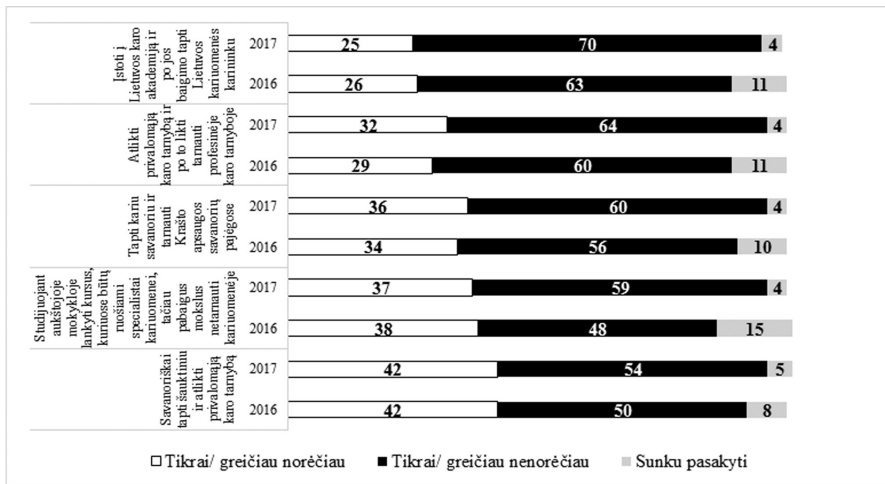
5 pav. Lietuvos gyventojų ir jaunų vyrų nusiteikimo ginti šalį profiliai

Pastebėtina, kad nusiteikusių ginti Lietuvą ginklu tiek tarp Lietuvos gyventojų, tiek tarp jaunų vyrų buvo panašios dalys, atitinkamai: 71 proc. ir 75 proc. Skyrėsi tik motyvacijos kontekstas: jeigu jauni vyrai labiau didžiavosi būdami Lietuvos piliečiais ir tarp jų buvo didesnė dalis vadinamųjų „patriotų“

²⁶ „Kandidatų į Lietuvos kariuomenę pritraukimas: problemos ir jų sprendimo būdai“. Mokslo darbo ataskaita. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016.

(52 proc.), tai tarp gyventojų apskritai buvo daugiau nusivylimo ir tik 35 proc. buvo tokių, kurie ir didžiavosi Lietuvos pilietybe, ir gintų šalį ginklu. 36 proc. gyventojų buvo nusivylę patriotai, kurie gintų šalį, nors savo pilietybe nesididžiuoja. Taip pat ir abejingųjų, kurie ir nesididžiuoja Lietuvos pilietybe, ir negintų šalies ginklu, tarp gyventojų buvo daugiau (22 proc.) nei tarp jaunuolių (17 proc.).

Privalomoji karo tarnyba yra viena iš formų išmokti ginti tėvynę ginklu. 2016 m. jaunuolių pritarimas šauktinių tarnybos grąžinimui nebuvo absoliutus: apie pusė (48 proc.) jų pritarė, tačiau apie ketvirtadalis (26 proc.) NPPKT grąžinimą vertino neigiamai. Pagrindiniai pasisakančių prieš NPPKT grąžinimą argumentai buvo: Lietuvai reikalinga profesionali kariuomenė; tarnyba kariuomenėje turėtų būti grindžiama savanoriškumu, o ne prievarta; taip pat grėsmės akivaizdoje Lietuvos kariuomenė nebus pajėgi apginti. Buvo minima ir tai, kad karo prievolės atlikimas jaunuolius atitraukia nuo darbo, studijų, šeimos. Kita vertus, tos pačios 2016 m. apklausos duomenimis, šauktinių tarnyba buvo tarnybos kariuomenėje forma, sulaukusi didžiausio jaunuolių pritarimo, lyginant su kitomis (žr. 6 pav.). Jaunų vyrų paklausus, kokius tarnybos modelius pasirinktų, 42 proc. teigė, jog norėtų savanoriškai tapti šauktiniu ir atlikti privalomąją karo tarnybą, kiek daugiau nei trečdalis (38 proc.) norėtų lankyti specialistų kariuomenei rengimo kursus dar studijuodami aukštojoje mokykloje, bet po mokslų netarnauti kariuomenėje. Mažiausiai jaunuolių (26 proc.) norėjo studijuoti Lietuvos karo akademijoje ir tapti karininkais. Situacija nelabai pasikeitė ir po metų – 2017 m. Todėl galima teigti, jog didžioji dalis jaunuolių nėra linkę ilgesniam laikui įsitraukti į kariuomenę ir šauktinių tarnyba, trunkanti 9 mėnesius, yra kol kas priimtinausia tarnybos kariuomenėje forma.

6 pav. Lietuvos jaunuolių noras išbandyti įvairius tarnybos modelius 2016 m. (N=662) ir 2017 m. (%) (N=607)

Nors 2016 m. tarp jaunų Lietuvos vyrų buvo daugiau nenorinčių (43 proc.), nei norinčių (38 proc.) atlikti privalomąją karo tarnybą, nustatyta aiški priklausomybė nuo amžiaus. Jaunesni (15–19 m.) vaikinai labiau norėjo tapti šauktiniais kariais nei vyresni (26–30 m.): atitinkamai 56 proc. ir 26 proc. Tai aiškintina minėta amžiaus tarpinių specifiška: vyresni labiau įsitraukia į mokslus, darbo rinką, atsiranda įsipareigojimų šeimai ir lieka mažiau galimybių tarnybai. Įdomu tai, kad iš tų 38 proc., kurie norėjo atlikti šauktinių tarnybą, daugiau nei pusė (63 proc.) buvo ypač motyvuoti ir teigė, jog tarnautų ir be atlygio. Po metų (2017 m.) jau kiek mažesnė jaunuolių dalis (34 proc.) teigė norintys savanoriškai atlikti NPPKT. Tačiau iš jų vėl panaši dalis buvo nusiteikę tarnybą atlikti ir be atlygio. Tai rodo, jog motyvuotus jaunuolius į NPPKT daugiausia traukia ne materialiniai motyvai.

Apsisprendžiant tarnauti, svarbus ir aplinkinių palaikymas. 2016 m. net 7 iš 10-ties Lietuvos gyventojų buvo linkę pritarti, kad jiems artimas žmogus eitų tarnauti į Lietuvos kariuomenę. Pritarimą labiau išreiškė vyrai, vyresni nei 46 m., ir mažas bei vidutines pajamas gaunantys gyventojai.

Taigi tyrimų duomenys rodo, jog Lietuvos visuomenė pasitiki savo kariuomenę, o tarp jaunų vyrų šis pasitikėjimas dar didesnis. Taip pat tiek gyventojai apskritai, tiek jaunuoliai yra nusiteikę ginti tėvynę grėsmės akivaizdoje, tik pastarųjų pasiryžimą sustiprina didesnis pasididžiavimo Lietuvos pilietybe jausmas. Taip pat labiausiai nusiteikę atlikti NPPKT yra jauniausieji (15–19 m.) Lietuvos vyrai. Ir šiems jaunuoliams materialinis atlygis nėra pagrindinis motyvuojantis veiksnys.

3.2. Civilių jaunuolių ir šauktinių karių motyvacija atlikti NPPKT

Geriausiai skirtumai tarp jaunuolių, kurie pasirinko arba nepasirinko savanoriškai atlikti NPPKT, išryškėja nagrinėjant jų nusiteikimą ginti tėvynę grėsmės akivaizdoje ir motyvus, kodėl jie rinkosi arba rinktųsi savanoriškai atlikti karinę prievolę. Tačiau pirmiausia reikia apžvelgti, kas ir kokie buvo tie jaunuoliai, kurie pirmieji savanoriškai (dauguma) atliko NPPKT po jos grąžinimo.

Tipinis „pirmosios bangos“ šauktinis karys 2015–2016 m. buvo: vyras (98 proc.), lietuvis (94 proc.), nesusituokęs ar gyvenantys be partnerės (90 proc.). Amžiaus vidurkis siekė 21,7 m. ir atitinkamai didžioji dalis (52 proc.) turėjo vidurinę arba profesinę (23 proc.) išsilavinimą. Tai buvo jaunuoliai, neturintys didesnių šeiminių ir profesinių įsipareigojimų ir galintys daugiau ar mažiau lanksčiai planuoti savo gyvenimą ir devynis mėnesius paskirti pirminei privalomajai karo tarnybai. Vertinant savanoriškumo aspektą, pastebėtina, kad nors ir nedidelė, bet buvo dalis (9 proc.) šauktinių karių, kurie subjektyviai suvokė, jog atlieka prievolę ir nėra savanoriai. Kiti 70 proc. teigė, jog tarnybą pasirinko savo noru iki paskelbiant šauktinių sąrašus, o kas penktas (21 proc.) teigė parašęs prašymą dėl pirmumo, kai sužinojo, kad pateko į šauktinių sąrašus. Apie 14 proc. šauktinių karių jau buvo turėję karybos patirties prieš privalomąją tarnybą. Didesnė jų dalis – Šaulių sąjungoje, taip pat buvo minimos Krašto apsaugos savanorių pajėgos, šaudymo būreliai ir kt.

Svarbu pabrėžti, kad pagal amžių dauguma šių šauktinių karių buvo vadinamosios Z kartos atstovai²⁷. Ši karta siejama su naujųjų informacinių technologijų, ypač interneto, atsiradimu ir plėtra. Tai karta, kuri puikiai išmano šiuolaikines technologijas ir, pasak mokslininkų, dažnai supainioja realią ir virtualią erdves²⁸. Vertinant karo tarnybos kontekste, svarbu tai, kad Z kartos atstovai nėra linkę beatodairiškai paklusti nurodymams, kurių turinio ir prasmės jie nesupranta. Todėl kariuomenėje, institucijoje, grįstoje subordinacija ir nekvestionuojamu įsakymų vykdymu, Z kartai konfliktas greičiausiai yra užprogramuotas. Kita vertus, parinkus tinkamą vadovavimo stilių, konfliktų galima išvengti. Pasak profesorės Vilijos Targamadžės, tyrusios Z kartą:

²⁷ Vakarų sociologai kartą, gimusių 1995 m. ir vėliau (kiti nurodo 1994 ar 1991 metus), įvardija kaip Z kartą. Targamadžė V. (2014), „Z karta: charakteristika ir ugdymo metodologinės linkmės įžvalga“, *Tiltai* (4), p. 94–104.

²⁸ <http://lzinios.lt/lzinios/Mokslas-ir-svietimas/z-karta-tiesiog-kitokie-vaikai/211947> (Žiūrėta 2018-05-03)

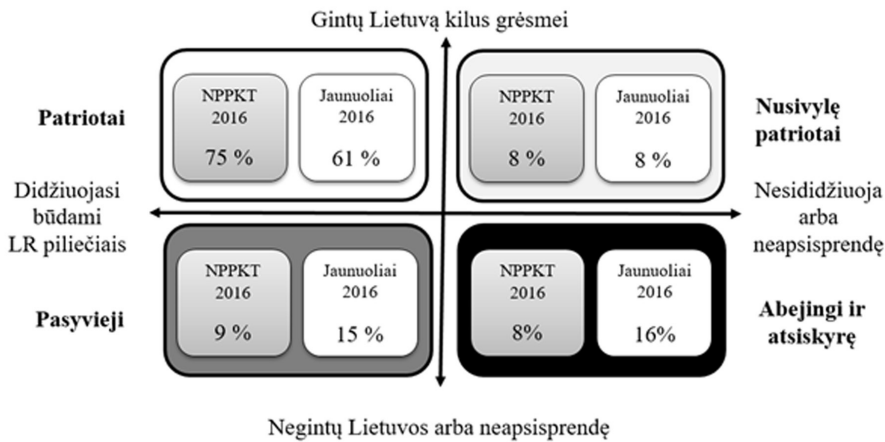
Nereikia pataikauti tai kartai, kaip kartais bandoma, nereikia didinti ir atotrūkio tarp kartų. Tie vaikai labai vertina kalbėjimą iš žmoniškumo pozicijų – jokiū būdu ne iš aukšto ar ką nors primetant. Jie labai atviri ir be galo įdomūs. Tiesiog reikia tą įdomumą ir vaikų geranoriškumą pamatyti ir su jais bendradarbiauti.²⁹

Apie pusė (52 proc.) pirmųjų šauktinių kariuomenę suvokė kaip patriotinę organizaciją, į kurią tarnauti žmonės eina iš pašaukimo ir noro ginti tėvynę. 37 proc. manė, kad kariuomenė – tai savita ir uždara organizacija, kurios išskirtinumą gali suprasti tik kariai. Ir kas dešimtas (11 proc.) šauktinis karys kariuomenę suvokė kaip bet kurį kitą darbdavį, suteikiantį profesiją, atlyginimą ir socialinio saugumo jausmą. Taigi toks buvo tipinio šauktinio kario portretas 2015–2016 m. Toliau verta išnagrinėti, ar ir kuo jų nuomonės skyrėsi nuo civilių jaunuolių (15–30 m. vyrų) tam tikrais klausimais. Tai leistų suprasti, kodėl pirmieji ėjo savanoriškai atlikti NPPKT, o pastarieji – ne.

Pirmiausia išryškėjo nusiteikimo ginti tėvynę skirtumai. 56 proc. šauktinių karių ir 32 proc. civilių jaunuolių buvo tvirtai apsisprendę ginti Lietuvą grėsmės akivaizdoje (į klausimą „*Jei kiltų grėsmė tėvynei, ar eitumėt ginti Lietuvą?*“ atsakė „tikrai taip“). Tiesa, šauktinių karių entuziazmas tarnybos pabaigoje kiek išblėso ir jau tik 41 proc. teigė tikrai eisią ginti tėvynę. Kita vertus, bendra pritariančiųjų dalis (atsakiusiųjų „tikrai taip“ ir „greičiau taip“) buvo didelė tiek tarnybos pradžioje (81 proc.), tiek tarnybos pabaigoje (71 proc.).

Lyginant šauktinius ir civilius jaunuolius pagal jau minėtus motyvacijos profilius (pasididžiavimas Lietuvos pilietybe ir nusiteikimas ginti šalį, žr. 7 pav.), tarp šauktinių karių buvo didesnė dalis patriotų (75 proc.) nei tarp jaunuolių (61 proc.), taip pat buvo du kartus mažiau (8 proc.) nusivylusiųjų ir abejingų šauktinių nei civilių jaunuolių (16 proc.) ir mažiau pasyviųjų šauktinių karių (9 proc.) nei civilių jaunuolių (15 proc.). Tai parodo, jog savanorių šauktinių pasiryžimas ginti šalį jau *apriori* buvo labiau išreikštas nei civilių jaunuolių.

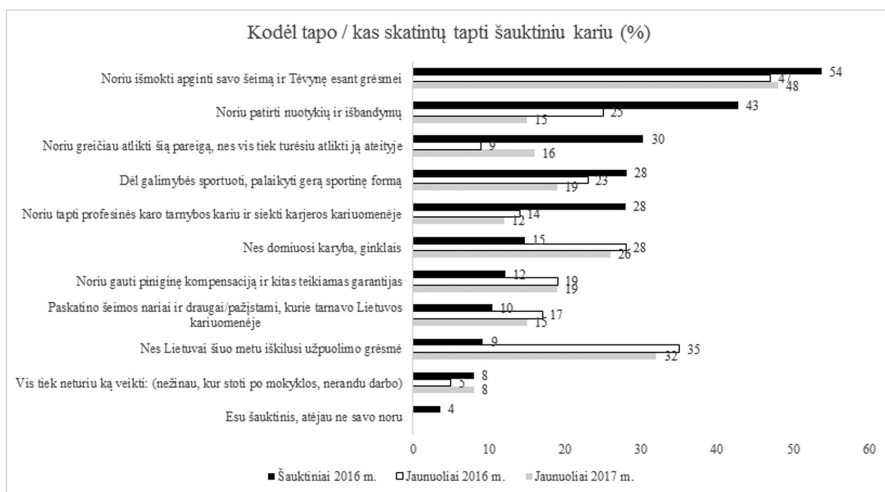
²⁹ *Ibidem*

7 pav. Šauktinių karių ir civilių jaunuolių nusiteikimo ginti šalį profiliai

Nagrinėjant motyvus, dėl ko šauktiniai kariai pasirinko NPPKT ir dėl ko civiliai jaunuoliai ją rinkęsi, taip pat išryškėjo skirtumai (žr. 8 pav.). Tiek šauktiniams, tiek civiliams jaunuoliams pirmoji paskata tapti šauktiniu kariu – tai noras išmokti apginti savo šeimą ir tėvynę, esant grėsmei. Ši priežastis labiau buvo išreikšta tarp šauktinių karių (54 proc. vs. 47 proc.). Nagrinėjant kitas priežastis, atsiranda skirtumų. Antras pagal svarbą šauktiniams kariams postmodernus savirealizacijos motyvas – noras patirti nuotykių ir išbandymų (43 proc.). Skirtingai, civiliai jaunuoliai kaip antrą svarbią priežastį tapti NPPKT kariais minėjo Lietuvai kilusią užpuolimo grėsmę (35 proc.) (kai šauktiniams tai buvo mažiausiai svarbi priežastis (9 proc.)). Taigi civilių apsisprendimui daugiau įtakos turi išorinės grėsmės nei vidiniai motyvai. O atsižvelgiant į tai, kad nuo 2015 m. iki 2017 m. gyventojų dalis, manančių, kad yra kilusi grėsmė Lietuvos saugumui ir stabilumui, sumažėjo nuo 61 proc. iki 49 proc., galima suprasti, kodėl mažėja savanorių šauktinių, o trečiajame šaukime buvo ir pašauktų privalomai.

Kaip skirtumas paminėtina ir tai, kad daugiau šauktinių (28 proc.) nei civilių jaunuolių (14 proc.) norėjo tapti profesinės karo tarnybos kariais. Fizinės formos palaikymas taip pat buvo svarbesnis motyvas šauktiniams kariams (28 proc.), skirtingai nei civiliams jaunuoliams (23 proc.).

8 pav. Šauktinius karius ir civilius jaunuolius motyvuojantys veiksniai savanoriškai atlikti NPPKT (%)

Visgi vertinant šauktinių „savanoriškumą“, tenka pripažinti, jog net 30 proc. buvo tokių, kurie nusprendė atlikti NPPKT dabar, kad nereikėtų vėliau. Tai rodo, jog dalies šauktinių savanorystė remiasi ne vien patriotiniais jausmais, bet turi racionalų pagrindą. Taip pat išryškėjo kiti šauktinių pažiūras diferencijuojantys veiksniai. Vienas jų – ankstesnės karybos patirtis. Šauktiniai kariai, kurie turėjo ankstesnės karybos patirties (KASP, Šaulių sąjungoje, šaudymo būreliuose ir kt.), labiau nei kiti išreiškė norą tapti profesinės karo tarnybos kariais po NPPKT atlikimo. Antra, šauktiniai kariai, maniusieji, jog yra kilusi grėsmė Lietuvos saugumui ir stabilumui, labiau nei daugelis akcentavo norą išmokti apginti savo šeimą ir tėvynę. Pačių šauktinių karių motyvacijos skirtumus galima įžvelgti ir pagal tai, kiek jie didžiavosi būdami Lietuvos piliečiais. Tie, kurie nesididžiavo būdami Lietuvos piliečiais, dažniau nei kiti kaip pagrindinį motyvą tarnauti nurodė norą atlikti pareigą dabar, kad nereikėtų ateityje. Taip pat tie, kurie jau tarnybos pradžioje ją vertino neigiamai, dažniau nei kiti minėjo instrumentinius motyvus tarnauti: norą greičiau atlikti pareigą, kad nereikėtų ateityje, ir gauti piniginę kompensaciją ir teikiamas garantijas.

Taigi darytina išvada, jog pagrindinis vienijantis motyvas, kodėl jauni žmonės atlieka arba atliktų privalomąją karo tarnybą, yra noras išmokti apginti šeimą ir tėvynę, kilus grėsmei. Pagrindinis skirtumas tarp šauktinių savanorių ir civilių jaunuolių yra tas, kad pastarųjų apsisprendimą atlikti NPPKT nemaža dalimi nulemtų išorinės grėsmės suvokimas. Šauktiniais savanoriais į Lietuvos kariuomenę daugiau linkę ateiti patys jauniausi, patriotiškai nusi-

teikę jaunuoliai, dar neturintys įsipareigojimų šeimai, mokslams ir profesinei veiklai. Jie labiau nei kiti didžiuojasi būdami Lietuvos piliečiais ir yra labiau pasiryžę ginti tėvynę grėsmės akivaizdoje. Šie savanoriai turi aiškiai išreikštą postmodernų motyvą patirti nuotykių ir išbandymų bei fiziškai sustiprėti. Taip pat jie labiau nei kiti civiliai nusiteikę tapti kariais profesionalais. Nors materialiniai motyvai neturėjo didelės įtakos jų apsisprendimui, vis dėlto racionalaus apskaičiavimo būta – trečdalis norėjo atlikti privalomąją karo tarnybą dabar, kad nereikėtų vėliau.

3.3. Informacijos apie kariuomenę ir NPPKT šaltiniai

Mėginant suprasti, kokie veiksniai ar svertai padėtų pritraukti jaunuolius savanorius į privalomąją karo tarnybą, neužtenka suprasti jų vertybių ar nuostatų kariuomenės bei šalies gynimo klausimais. Dar svarbu įvertinti, kokiais kanalais ir kokią informaciją jaunuoliai gauna apie Lietuvos kariuomenę ir privalomąją tarnybą. Britų mokslininkai, Emma Parry, Zoe Morrison, Dilys Robinson, Vince'as Connelly's³⁰, nagrinėję, kiek visuomenė žino apie šalies ginkluotąsias pajėgas, nustatė, kad bendras visuomenės informuotumas yra menkas. Pagrindiniai informacijos šaltiniai buvo: informacija, tiesiogiai perduodama iš lūpų į lūpas, ir reklama per žiniasklaidą. Tik tie gyventojai, kurie patys domėjosi kariuomene, daugiau informacijos susirinkdavo iš interneto svetainių, tarnavusių kariuomenėje asmenų ir kariuomenės pristatymo renginių metu.

Šiuos rezultatus patvirtina ir Lietuvos tyrimai. 2016 m. jaunuolių apklausos duomenimis, daugiau nei pusei jų (53 proc.) pagrindinis informacijos šaltinis apie kariuomenę buvo draugai, pažįstami ir artimieji, tarnaujantys Lietuvos kariuomenėje. Kiti šaltiniai: socialiniai tinklai (47 proc.), TV laidos (42 proc.), interneto portalai (41 proc.).

Pirmasis šaltinis svarbus tuo, kad draugai ir artimieji, tarnaujantys LK, pateikia autentišką informaciją iš pirmų lūpų. Ir tai, kokią žinią tarnaujantys kariuomenėje perduos civiliams jaunuoliams, gali nulemti pastarųjų apsisprendimą tarnauti arba ne. 2016 m. daugiau nei pusė (61 proc.) šauktinių karių teigė, jog patartų savo draugams ir pažįstamiems atlikti NPPKT, 18 proc. teigė, jog nepatartų ir 22 proc. neturėjo nuomonės. Tarnybos pradžioje šauktiniams kariams uždavus atvirą klausimą: „*Kas, Jūsų nuomone, galėtų patraukti kitus vaikus ir merginas tapti šauktiniais?*“ (į jį atsakė 70 proc. visų šauktinių karių), išryškėjo tokios nuomonių kategorijos: beveik trečdalis

³⁰ 14th Biennial Conference of ERGOMAS. Hellenic Army Academy Athens, Greece.

atsakymų (31 proc.) buvo apie tai, kad šauktiniams turėtų būti siūlomas didesnis atlyginimas ir socialinės garantijos; antra pasiūlymų grupė (21 proc.) buvo susijusi su tikslinga ir tinkama reklama ir kariuomenės įvaizdžio gerinimu visuomenėje; 14 proc. pabrėžė, jog turi būti užtikrinta tvarka ir kokybė pačioje kariuomenėje, ir 11 proc. teigė, jog turi būti užtikrintos savirealizacijos galimybės. Taip pat išryškėjo nuomonių grupė (16 proc.) – kad motyvacija turi sklįsti iš pačių jaunuolių ir tarnaujama turi būti iš patriotinių paskatų.

Praėjus keletui mėnesių, tarnybos pabaigoje šauktiniai atsakė į kitą atvirą klausimą: „*Ką siūlytumėte pakeisti privalomoje karo tarnyboje?*“ Nors klausimo formuluotės negalima tapatinti su pirmąja ir į ją atsakė kur kas mažiau šauktinių karių (38 proc.), pagal dėliojamus akcentus galima išvelgti nuomonės pokyčius. Pirmiausia, šauktiniai kariai tarnybos pabaigoje visai neakcentavo materialinio atlygio ar paskatinimo. Pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į tarnybos aspektų tobulinimą ir vidinių problemų sprendimą: vadų darbo su šauktiniais gerinimą, tvarkos ir drausmės užtikrinimą, maitinimo gerinimą ir pan. Taip pat buvo pasiūlymų ir dėl pačios NPPKT koncepcijos. Pagrindinis jų – kad privalomąją karo tarnybą jaunuoliai atliktų iš karto po mokyklos baigimo.

Šie atsakymai rodo, jog, jei apsisprendžiant atlikti privalomąją karo tarnybą ir jos pradžioje jaunuolius motyvuoja instrumentinės vertybės (atlyginimas, soc. garantijos ir pan.), tačiau pradėjus tarnybą ir jos eigoje lemiamą vaidmenį atlieka emocinės ir kognityvinės vertybės: įkvepiantis, pagarbus ir motyvuojantis vado elgesys; tvarkos ir drausmės pojūtis; galimybė išmokti karybos; galimybė sportuoti ir fiziškai sustiprėti ir galimybė realizuoti save. Šiuos rezultatus patvirtina ir tai, kad vertindami įgytą patirtį tarnybos metu, šauktiniai kariai įvardijo tokius privalumus: *sustiprėjau fiziškai* (58 proc.), *atlikau pareigą tėvynei* (46 proc.), *išmokau karinių dalykų ir įgijau praktinės patirties* (46 proc.), *išmokau disciplinos ir punctualumo* (22 proc.). Taip pat kaip tarnybos pradžioje, taip ir pabaigoje buvo tų (34 proc.), kurie teigė: „Jau būsiu atlikęs tarnybą dabar, nereikės vėliau“.

Taigi pagrindinis ir paveikiausias informacijos šaltinis apie kariuomenę, o kartu ir apie NPPKT, yra informacija „iš pirmų lūpų“, kurią civiliams jaunuoliams pateikia jų šeimos nariai, draugai ir bendraamžiai, tarnavę LK ir atlikę privalomąją karo tarnybą. Atsižvelgiant į tai, kad bendraamžių nuomonė jauname amžiuje yra ypač vertinama ir yra paveiki, labai svarbu, kad jų „žinutė“ apie NPPKT būtų teigiama ir motyvuojanti tarnauti. O tai priklauso nuo esamų šauktinių karių pasitenkinimo tarnyba.

Išvados

Vienareikšmiškai atsakyti, kas pritrauktų Lietuvos jaunuolius savanoriškai atlikti privalomąją karo tarnybą, neįmanoma. Vertinant pritraukimo galimybes, pirmiausia svarbu suprasti vertybinį kontekstą, kuriame socializuojasi jaunuoliai, taip pat reikia identifikuoti specifinius, būtent jaunosios kartos prioritetus, vadovaudamiesi kuriais jie priima sprendimus. Nors Lietuvos jaunuoliams, kaip ir didžiąjai visuomenės daliai, svarbiausi gyvenime yra šeima ir darbas, reikšmingą vietą jų gyvenime užima ir bendraamžiai. Būtent pastarųjų nuomonė apie tarnybą ir kariuomenę apskritai gali suveikti kaip skatinantis (arba, priešingai, sulaikantis) veiksnys atlikti NPPKT. Šeimos vaidmuo yra prieštaringas. Viena vertus, tai yra vertybė, kurią jaunuoliai nori išmolti apginti ir todėl savanoriškai eiti į privalomąją karo tarnybą. Kita vertus, būtent dėl atsirandančių įsipareigojimų šeimai vyresniame amžiuje motyvacija tarnauti kariuomenėje ir atlikti NPPKT reikšmingai mažėja.

Jaunoji karta išsiskiria ir laisvalaikio, kaip atskiros nuo darbo gyvenimo dalies, sureikšminimu. Laisvalaikio metu šalia kitų poreikių, jaunuoliams svarbu įgyti naujos patirties, patirti iššūkių ir išbandymų. Todėl atsižvelgiant į tai, kad tik nedidelė dalis jaunuolių NPPKT suvokia kaip būsimos darbinės karjeros pradžia, privalomąją karo tarnybą pristatant kaip tam tikrą „vyriškumo mokyklą“, kurioje gali būti patenkinti postmodernios kartos poreikiai, galima būtų sulaukti daugiau savanorių. Juo labiau kad tiek civiliai jaunuoliai, tiek šauktiniai kariai kariuomenę labiau linkę suvokti kaip patriotinę organizaciją, bet ne kaip tradicinį darbdavį. Šią prielaidą, kad tarnyba netapatinama su darbu, pagrindžia ir faktas, kad materialinis atlygis neturi didelės motyvuojančios galios jau atliekant NPPKT. Jaunuoliai tarnyboje akcentuoja ne tiek instrumentines, kiek kognityvines ir emocines vertybes. Iš tarnybos jie tikisi: tvarkos; drausmės; galimybės išmolti karinių dalykų, autoritetingų ir įkvepiančių vadų; galimybės sustiprėti fiziškai; iššūkių ir išbandymų. Būtent šių lūkesčių nepatenkinimas gali sumažinti pasitenkinimą tarnyba. O tai gali suveikti kaip kritinis veiksnys, pritraukiant į NPPKT kitus, nes pagrindinis šaltinis, iš kurio civiliai jaunuoliai gauna informaciją apie tarnybą kariuomenėje, yra joje tarnaujantys (tarnavę) draugai ir pažįstami. Siekiant užtikrinti esamų šauktinių pasitenkinimą tarnyba, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad dauguma jų – vadinamosios Z kartos atstovai, išsiskiriantys ne tik gebėjimais informacinių technologijų srityje, bet ir kritiniu mąstymu, nenoru beatodairiškai paklusti autoritetams. Todėl labai svarbu yra tiesioginių vadų gebėjimas dirbti su šia tiksline grupe.

Vieni aiškiausių veiksnių, kurie gali padėti paskatinti jaunuolius atlikti NPPKT ir kuriuos reikia išnaudoti, yra jų didesnis nei kitų gyventojų pasitikėjimas Lietuvos kariuomene, didesnis pasiryžimas ginti tėvynę grėsmės akivaizdoje ir aukštesnis pasididžiavimo Lietuvos pilietybe lygis. Esminis skirtumas tarp tų jaunuolių, kurie tapo šauktiniais savanoriais ir kurie netapo, yra tas, kad pastarųjų apsisprendimą daugiau lemia grėsmės šalies saugumui suvokimas, kuris savanoriams šauktiniais nebuvo toks svarbus. Noras išmokti apginti savo šeimą ir tėvynę ir postmodernus motyvas patirti nuotykių ir išbandymų buvo pagrindinės pirmųjų savanorių šauktonių tarnybos priežastys. Vis dėlto reikia pripažinti, jog ne tik patriotiniai idealistiniai, bet ir racionaliai apskaičiuoti argumentai pritraukia jaunus vyrus į NPPKT. Noras atlikti privalomąją tarnybą dabar, kad nereikėtų vėliau, taip pat buvo reikšminga savanorystės priežastis pirmojo šaukimo metu. Darytina prielaida, kad šis argumentas su laiku bus vis svarbesnis, ypač vertinant mažėjančius savanorių skaičius ir pačių šauktonių siūlymus numatyti NPPKT atlikimą iš karto po mokyklos baigimo. Bendrame šauktonių savanorių kontekste išsiskiria jau turėję karybos patirties jaunuoliai ir tie, kurių artimieji tarnavo ar tarnauja Lietuvos kariuomenėje. Šie jauni vyrai į NPPKT dažnai ateina planuodami tęsti profesionalaus kario karjerą ateityje.

Baigiant diskusiją, reikia pabrėžti, jog šiame straipsnyje pateiktos prielaidos nėra galutinės. Per kelerius metus nuo NPPKT grąžinimo daug kas keitėsi. Keitėsi pati NPPKT, sukaupta daugiau patirties ir įgūdžių dirbant su šauktiniais kariais, keitėsi ir pati visuomenė – karinių grėsmių suvokimas, kariuomenės misijos supratimas ir kt. Todėl jaunuolių požiūris į privalomąją karo tarnybą, jų pritraukimas į kariuomenę lieka plačia potencialių tyrinėjimų sritimi Lietuvoje.

Vilnius, 2018 m. gegužė